

SÁGA O WINSTONOVI CHURCHILLOVI,
JEHO RODINE A BITKE O BRITÁNIU

HRDINA A HRIEŠNIK

ERIK LARSON

premedia

premedia

ERIK LARSON

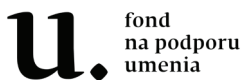
HRDINA A HRIEŠNIK

Z angličtiny preložil

Igor Otčenáš

premedia
~

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia

Erik Larson: Hrdina a hriešnik

Prvé vydanie

The Splendid and the Vile
Copyright © 2020 by Erik Larson
Translation © Igor Otčenáš, 2021
Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia
All rights reserved
ISBN 978-80-8242-015-2

Nie je dané ľudským bytosťami – našťastie pre ne, lebo inak by bol život neznesiteľný –, aby v akomkoľvek rozsahu predvídali či predpovedali chod udalostí.

*Winston Churchill, velebenie Nevilla Chamberlaina,
12. novembra 1940*

Poznámka pre čitateľov

Až keď som sa pred niekoľkými rokmi presťahoval na Manhattan, s nečakanou jasnosťou som pochopil, ako sa odlišuje to, čo zažili Newyorčania 11. septembra 2001, od toho, ako sme tú hrôzu prežívali my ostatní, ktorí sme tam v tom čase neboli. Cieľom útoku bolo ich mesto. Takmer vzápätí som si spomenul na Londýn počas nemeckého bombardovania v rokoch 1940 až 1941 a žasol nad tým, ako, preboha, mohol niekto niečo také prežiť: päťdesiatšesť nocí nepretržitého bombardovania a potom ďalších šesť mesiacov zničujúcich nočných náletov.

A spomenul som si v tejto súvislosti na Winstona Churchilla: ako to mohol vydržať? A čo jeho rodina a priatelia? Čo to muselo preňho byť, zachraňovať svoje bombardované mesto s vedomím, že nech ide o akokoľvek hrôzostrašné letecké nálety, je to len úvod k niečomu oveľa horšiemu – k nemeckej invázii z mora i zo vzduchu, s výsadbákmi zoskakujúcimi do jeho záhrady, obrnenými tankmi rachotajúcimi po Trafalgar Square a jedovatým plynom vznášajúcim sa nad plážou, na ktorej kedysi maľoval more?

Rozhodol som sa to zistiť a rýchlo som pochopil, že jedna vec je *povedať si* „tak do toho“ a niečo celkom iné je urobiť to. Zameral som sa na prvý rok Winstona Churchilla v premiérskom kresle, teda od 10. mája 1940 do 10. mája 1941. Toto obdobie sa kryje s nemeckou leteckou ofenzívou, ktorá sa zo sporadických, zdanlivo bezcieľnych náletov postupne zmenila na masívny útok na mesto Londýn. Ten rok sa skončil víkendom vonnegutovskej brutality, keď sa prekrylo všedné s úžasným a výsledkom bolo prvé veľké víťazstvo vo vojne.

Táto kniha nie je v žiadnom prípade definitívnym súhrnom Churchillovho života. To už urobili iní autori, konkrétne neprekonateľný, no, žiaľ, nie nesmrteľný Churchillov životopisec Martin Gilbert, ktorého osemzväzkové dielo by malo uspokojiť každého, kto sa zaujíma aj o tie najpodrobnejšie detaily. Mne ide o hlbšiu analýzu toho, ako Churchill a jeho okruh deň za dňom prežívali vývoj udalostí: temné a svetlé chvíle, romantické lásky a sklamania, smútok a smiech, všetky tie nenápadné drobné epizódy, odhaľujúce skutočný život v čase Hitlerovej ozbrojenej hrozby. Bol to rok, v ktorom sa Churchill stal *tým Churchillom*, buldogom s cigarou, ako si myslíme, že ho poznáme podľa jeho najslávnejších prejavov a ako príklad odvahy a vodcovstva pre celý svet.

Možno sa to miestami bude javiť inak, ale toto je príbeh literatúry faktu. Všetko, čo je v tejto knihe vymedzené úvodzovkami, pochádza v tej či onej forme z historických dokumentov, či už denníkov, listov, memoárov, alebo iných artefaktov; všetky gestá, pohľady či úsmevy, všetky faktické reakcie sú doložené osobnými svedectvami. Ak vám bude niečo v tejto knihe pripadať neuveriteľné, tak dodám vari iba tolko, že história je živý organizmus, plný prekvapení.

Erik Larson
Manhattan 2020

Obsah

	Poznámka pre čitateľov	7
	Pochmúrne vyhlíadky	13
PRVÁ ČASŤ:	HROZBA NA OBZORE	19
DRUHÁ ČASŤ:	URČITÁ EVENTUALITA	69
TRETIA ČASŤ:	DES	151
ŠTVRTÁ ČASŤ:	KRV A PRACH	191
PIATA ČASŤ:	AMERICĀANIA	303
ŠIESTA ČASŤ:	LÁSKA MEDZI PLAMEŇMI	369
SIEDMA ČASŤ:	DO ROKA A DO DŇA	407
	Epilóg: Ako plynul čas	435
	Pramene	451
	Bibliografia	490

HRDINA A HRIEŠNIK

Pochmúrne vyhlíadky

NIKTO NEPOCHYBOVAL O TOM, že Nemci budú bombardovať. Obranné plánovanie sa začalo už dávno pred vypuknutím vojny, aj keď plánovači nemali na mysli nijakú konkrétnu hrozbu. Európa bola Európa. Ak mala byť minulosť nejakým vodidlom, tak v tom, že vojna môže vypuknúť kdekoľvek a kedykoľvek. Britskí vojenský veliteľia chápali vojnu optikou skúsenosti impéria z prvej svetovej vojny s masovým zabíjaním vojakov a civilistov a prvými systematickými leteckými náletmi v histórii, pri ktorých nemecké zepelíny zhadzovali bomby nad Anglickom a Škótskom. Prvý takýto nálet sa uskutočnil 19. januára 1915 a po ňom nasledovalo päťdesiat ďalších, počas ktorých gigantické nemecké vzducholode, ticho plávajúce nad anglickou krajinou, zhodili 162 ton bômb a zabili 557 ľudí.

Od tých čias vývoj bômb pokročil, stali sa väčšími, vražednejšími a zákernejšími, pretože boli vybavené oneskorovačmi explózie a uspôsobené tak, aby pri páde vydávali hlasný kvílivý zvuk. Jedna obrovská nemecká bomba zvaná Satan, dlhá takmer štyri metre a vážiaca skoro dve tony, dokázala zničiť celý blok domov. Lietadlá, ktoré niesli takéto bomby, boli väčšie, rýchlejšie a lietali vyššie, vďaka čomu sa dokázali vyhnúť protileteckej obrane. Desiateho novembra 1932 Stanley Baldwin, námestník predsedu vlády, vo svojom prejave v Dolnej snemovni predpovedal, čo má prísť: „Myslím, že bežný občan z ulice si musí uvedomiť, že už niet sily na zemi, ktorá by ho ochránila pred bombardovaním. Čokoľvek mu budú hovoriť, bomba si ho vždy nájde.“ Jedinou efektívnou obranou je útok, pokračoval Baldwin, „čo znamená, že ak si chcete zachrániť kožu, musíte rýchlejšie zabiť viac žien a detí ako váš nepriateľ.“

Britskí vojenský obranní experti sa obávali, že prvý letecký útok na Londýn by mohol ako „knokautový úder“ zničiť väčšinu mesta, ak nie celé, a zabiť dvestotisíc civilistov. „Všeobecne sa usudzuje, že Londýn by sa v priebehu niekoľkých minút od vyhlásenia vojny mohol zmeniť na trosky,“ napísal jeden nižšie postavený úradník. Nálety by vyvolali takú hrôzu medzi tými, ktorí by ich prežili, že by to milióny ďalších ľudí pripravilo o rozum. „Londýn by sa za niekoľko dní premenil na jeden obrovský vykoľajený blázinec,“ napísal v roku 1932 vojenský teoretik J. F. C. Fuller. „Nemocnice by praskali vo švíkoch, doprava by skolabovala, ľudia bez strechy nad hlavou by nariekali o pomoc, celé mesto by sa zmenilo na peklo.“

Ministerstvo vnútra odhadovalo, že pri dodržiavaní štandardného postupu pochovávaní by výrobcovia rakiev potrebovali dodávky „rakového dreva“ odhadom v objeme takmer milión deväťstotísíc štvorcových metrov. Inak by museli vyrábať rakvy zo spevneného kartónu alebo z papiermaché, prípadne by sa telá pochovávali iba vo vrecovine. „Najvhodnejším typom výkopu na masové pochovávanie,“ radil Škótsky úrad zdravia, „je priekopa do hĺbky piatich vrstiev pochovávaných tiel.“ Plánovači navrhovali vykopať veľké jamy na okrajoch Londýna a ďalších miest a robiť to čo najdiskrétnejšie. Hrobári mali prejsť špeciálnym výcvikom dekontaminácie tiel a ošatenia ľudí zabitých bojovým plynom.

Keď Británia 3. septembra 1939 v reakcii na Hitlerovu inváziu do Poľska vyhlásila Nemecku vojnu, vláda sa veľmi starostlivo pripravovala na bombardovanie a inváziu, o ktorých nikto nepochyboval, že prídu. Signalizácia bezprostredne hroziacej invázie alebo jej začiatku dostala kódové označenie Cromwell. Ministerstvo informácií vyrobilo špeciálny leták *Votrelcov porazíme!*, ktorý rozniesli do miliónov domácností. V letáku sa nič nezastieralo. „Tam, kde sa nepriateľ vylodí, dôjde k najprudším bojom...“ znelo varovanie s upozornením dbať na evakuačné pokyny vlády. „Keď sa začne útok, už bude neskoro utekať... BUĎTE ODHODLANÍ.“ V celej Británii zmĺkli kostolné zvony. Rozoznejú sa len v prípade aktivácie kódu Cromwell a útoku votrelcov. Zvonenie bude znamenať, že niekde v blízkosti zbadali nepriateľských výsadbárov. „V takom prípade,“ inštruoval leták, „znefunkčnite a schovajte bicykle a zničte mapy“. Ak ste majiteľom auta, „odstráňte hlavu rozdeľovača a zapaľovacie káble a buď vyprázdňte nádrž, alebo odstráňte karburátor. Ak neviete, ako na to, vyhľadajte najbližšiu autodielnu.“

V mestách a dedinách odstránili dopravné značky a ukazovatele smeru a predaj máp umožnili len osobám s policajným povolením. Farmári nechali na poliach svoje staré autá a nákladiaky ako prekážky pri pristávaní nepriateľských lietadiel s vojakmi. Vláda rozdistribuovala tridsaťpäť miliónov plynových masiek pre civilné obyvateľstvo, ktoré ich nosilo do práce a do kostola a malo ich vôbec všade poruke. Londýnske poštové schránky pretreli špeciálnou žltou farbou, ktorá sa v prítomnosti bojového plynu menila. V dôsledku prísnych nariadení o zatemnení ulíc mesta bolo po zotmení takmer nemožné rozpoznať cestujúcich na železničnej stanici. Za bezmesačných nocí chodci vstupovali do cesty autám a autobusom, narážali do kandelábrov, zakopávali o obrubníky a potkýnali sa o vrecia s pieskom.

Zrazu si všetci začali všimáť fázy mesiaca. Bombardéry by mohli, samozrejme, zaútočiť aj vo dne, ale pokiaľ išlo o noc, prevažoval názor, že svoje ciele nájdu len pri mesačnom svite. Mesiac v splne a vo fázach pribúdania a ubúdania sa začal nazývať „bombardovací mesiac“. Isté uspokojenie

vyplývalo z toho, že bombardéry, ale hlavne ich stíhací sprievod, museli štartovať zo základní v Nemecku, čo bolo tak ďaleko, že to znižovalo ich dolet a smrtonosnosť. Lenže to platilo iba za predpokladu, že Francúzsko so svojou mohutnou armádou, Maginotovou líniou a mocným námorníctvom odolá, udrží luftwaffe na dištanc a zablokuje všetky prípadné smery nemeckej invázie. Kľúčovým faktorom britskej obrannej stratégie bola teda schopnosť Francúzov udržať si pozície. Pád Francúzska si nikto nedokázal predstaviť.

„Prevláda čosi viac než atmosféra znepokojenia,“ zapísal si 7. mája 1940 do denníka Harold Nicolson, ktorý sa mal čoskoro stať parlamentným tajomníkom na ministerstve informácií. „Je to vlastne čistý strach.“ Spolu s manželkou, spisovateľkou Vitou Sackvillovou-Westovou sa rozhodli radšej spáchať samovraždu, než by mali padnúť do rúk nemeckým votrelcom. „Musí to byť niečo rýchle, bezbolestné a prenosné,“ napísala mu 28. mája. „Och, drahý, môj najdrahší, ako sme mohli takto dopadnúť!“

*

ZHODOU NEPREDVÍDANÝCH SÍL A OKOLNOSTÍ sa bombardovanie Londýna napokon začalo. Po prvý raz to bol ojedinelý nálet za súmraku 10. mája 1940. Bol to jeden z najkrajších večerov jednej z najkrajších jarí, akú si ľudia pamätali.

1940

prvá část

HROZBA NA OBZORE

---

maj - jún